

væsen, og man havde derfor gerne set en mere detaljeret analyse af hans forhold til den grundtvigsk-folkelige skolelinie. Det er således nok at tillægge Madvig lovlige megen indflydelse, når det uden nærmere dokumentation siges, at hans afvisning af en norrøn linie i gymnasiet har hindret al senere tilslutning til denne tanke.

Der mærkes mere af den traditionelle Madvig-opfattelse i Krarups artikel, men det skyldes vel til dels bogens disposition, hvor skildringen af Madvigs personlighed er skilt fra gennemgangen af hans indsats på de forskellige felter. Læseren får så fornøjelsen af selv at kombinere Bagges portræt af mennesket Madvig — suppleret med nogle interessante bemærkninger af dr. med. Ib Ostenfeldt om M's psyke — med de øvrige forfatteres oplysninger i fremstillingen af hans rigt facetterede virke.

Rektor Krarup understreger Madvigs utilbøjelighed til at lade latinen få en alt for stor plads i den lærde skole. Mod misbrug af den latinske grammatik til terperi advarede Madvig stærkt, men en ironisk skæbne — og svage lærere — har sørget for, at netop hans navn hyppigst er sat i forbindelse med den sorte skoles påståede åndløshed. Af Johs. Pedersens oversigt over Madvigs forhold til Videnskabernes selskab og Carlsbergfondet ses ligeledes, at Madvig ikke ønskede at fremme latin på modersmålets bekostning som lærd sprog. Latinen var for denne vor største latiner ikke målet i sig selv, men vejen til den antikke kultur, og han havde et skarpt blik for modersmålets og for de moderne sprogs betydning. Flere gange tog han til orde for nødvendigheden af også at pleje det i mange kredse upopulære tyske sprog.

I Johs. Pedersens afsnit strejffes Madvigs videnskabelige arbejde. Man forbløffes næster ved tanken om, at denne mand, der nåede meget i politikken, og som et liv igennem arbejdede for skolen, også virkede for universitetet og så endda gjorde sin ypperste indsats som klassisk filolog. Om de to sidste ting skal et kommende bind berette.

*Hans P. Clausen.*

*Statsrådets forhandlinger 1848—1863.* II. bind. 16. november 1848—30. august 1850. Udgivet af Rigsarkivet. (Munksgaard, 1956). 635 s.

Dette andet bind af statsrådets forhandlinger dækker en periode på næsten 2 år, mens det første på nogenlunde samme sidetal kun omfattede knap 11 måneder (se J. Saml. ny række III. bd., 147 ff). Protokollernes omfang er således svundet noget ind, efterhånden som statsrådets virksomhed udviklede sig. Dog refereres debatterne om de væsentligste spørgsmål i forbindelse med oprøret og krigen stadig ret udførligt.

Også i dette bind er teksten fremlagt uden udeladelser af nogen art, og udgiveren har fulgt de samme principper som i bd. I: ingen noter og kommentarer, men navne — og sagregister samt talerfortegnelse. — I et kommende 3. bd. loves protokollerne frem til udstedelsen af januarkundgørelsen 28. I. 1852.

*Hans P. Clausen.*

*Biskop H. Martensens Breve.* Udg. af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie ved Bjørn Kornerup. I. Breve til L. Gude, 1848—1859. (Gads forlag, 1955).

Der findes et værk om Anatole France i morgensko; nu foreligger der også et om H. L. Martensen, Sjællands biskop 1854—84, og det har han skrevet selv i breve til sin ven og beundrer for ikke at sige epigon, L. Gude, der først var

landsbypræst, men som Martensen med lodder og trisser 1866 fik gjort til domprovst i Roskilde og som med sit værk om nadveren i halvfjerdserne og firserne endnu holdt Martensens spekulativ-teologiske fane højt på en tid, hvor ellers næsten ingen gjorde det mere. Dr. Kornerups navn borger for, at udgaven er perfekt både hvad text og vedføjede korte, men meget indholdsrige noter angår. Foreløbig drejer det sig om årene 1848—59, og det var jo ikke netop en tid fattig på kirkelige og politiske begivenheder. Martensens særdeles kritiske syn på denne periodes hændelser og ledende personligheder er naturligvis nogenlunde kendt fra hans erindringer, men de er unægtelig sammenlignet med disse vennebrevne skrevet med sordin. — Her møder man den virkelige Martensen: en fast for ikke at sige stædig karakter, lidenskabelig, forfængelig, hadeful, en virkelig reaktionær, urokkelig og umedgørlig. Som det var Kierkegaards tragedie at være geni i en købstad, var det Martensens at ville være kirkefyrste under det frembrydende demokrati, det nationalliberale embedsvælde og den efterhånden i mere eller mindre samvirke med begge parter stadig stærkere grundtvigske vækkelse. Det var begrænset, hvad han kunne udrette, men der var ikke grænse for hans forbitrede analyser og ubændige afreageringer af harme, trods, fornærmelse, foragt etc. Her ydes meget værdifulde bidrag til forståelse af slesvigske kirkeforhold under sprogreskripterne og af bispevalgskrisen 1854, da de nationalliberale og Ørsted månedsvis tog livtag med hinanden, med kongen og ikke mindst grevinden, og bispestolen var en brik i spillet; her får man et patetisk indtryk af, hvor dybt Kierkegaards angreb har såret den udadtil så tavse prælat — man læse om Rs. Nielsens besøg i bispegården natten efter Kierkegaards første artikel i »Fædrelandet«, eller det brev Martensen sidder og skriver, mens Kierkegaards ligfølge forlader Vor Frue kirke; også til kirkeforfatningskampene er der fremkommet nyt stof, ligesom om Martensens forhold til de grundtvigske og hans iver for at finde et strategisk gunstigt slagfelt at møde dem på. Hans særlige fjender var de nationalliberale, de havde samme dannelsesniveau som han selv og burde ikke have forrådt det ved deres ryggesløse og rygradsløse nedadsnobbende politik, men støttet en sund absolutisme. Endnu værre var naturligvis på en måde bondevennerne, men det værste han ved at sige om ministeriet Rottwitt er alligevel, at det ved sin dumhed havde gjort de faldne nationalliberale populære. Hall var slem, dog i grunden kun en pjalt, men over Monrad udøses den bitreste galde: hans »skidenhed« var mageløs; han bød endog bispen cigarer, mens de talte kirkeforfatning: Som om ministeriet for kirkens anliggender var en kro! — Men trods al ensidig subjektivisme og indædt lidenskab fornægter det sig jo ikke, at disse breve er skrevet af en meget klog, kundskabsrig og skarpsindig mand, som i kraft af sin stilling havde lejlighed til at ræsonnere over både vigtige og kuriøse materier. Det lader sig ikke bestride, at den, som står i det grelleste lys, er forfatteren selv; hans personlighed er unægtelig kommet i skarpe projektører, men storheden fornægter sig ikke, selv om Martensen i det enkelte tilfælde her fremstår som en endda temmelig lille mand. Da brødrene Brandes' brevveksling i sin tid udkom, så man til sin forbauselse, at de virkelig havde været lige så slemme, som folk i datiden sagde; noget lignende kan siges om Martensen; morgenskoene klæder ham ganske særdeles ikke. Men vor kulturhistorie er blevet et svært stykke rigere.

*P. G. Lindhardt.*